नं० ४६८८-घ

स्नानविधिनित्याह्निककृत्यादिः

पत्राणि १४

नं० ४६-६-६-घ

स्नानविधिनित्याह्निककृत्यादिः

नं० ५६९९-घ

पत्राणि १४

५६११

14

नं० ४६६६-घ

स्नानविधिनित्याह्निककृत्यादिः

पत्राणि १४

सकृपाशिरिष्टशारम्भावन
स्वान्त सारम्भह्लाथा
पठीयाते

॥श्रीगणेशायनमः॥श्रीसीतारामचंद्राभ्यांनमः॥श्री
हनुमतेनमः॥ ॥ॐअथातस्स्नानविधिंव्याख्या
स्यामः स्नातःकर्मण्यधिकारीतिश्रुतेर्नद्यादौ दूर्वापाम
र्गमृद्भिर्गोमययवतिलपुष्पसुवस्त्रामलकान्स्नाना
र्थमादायनदींगत्वारक्षिकरान्मांतरंप्रक्षाल्योदकैः
संमार्ज्यपृथक्पृथक्प्राणायामान्नदृगमान्तासंस्था ॥१॥

व्यमराहस्तोपादेचसंज्ञोध्यकरपाद्ककोकिलस्वास्वा
सनेषुरत्नीभ्यस्त्वाकेष्वादिभिर्विधिनाचम्यानलिं
पुटंविधायमनानंतनंविलुसंस्मसमदोपवीतसंज्ञो
ध्यक्षानैर्दनैर्भिरवीबध्वामुसलवन्निम ॐनमो
मनपुष्पाणिगृहीत्वाऽतितीक्ष्णमहाकायकल्पांतद
हनोपमभैरवायनमस्तुभ्यमनुज्ञांदातुमर्हसीतिभैर

स्ना·वि·

वापार्घ्यं दत्त्वा ॥ पुष्कराद्यानि तीर्थानि गंगाद्याः सरित
स्तथा ॥ आगच्छंतु पवित्राणि स्नानकाले सदा मम ॥ ॥
श्रीवरुणदेवता एषोर्घः ॥ गंगा गंगेति यो ब्रूयात् यो
2 जनानां शतैरपि ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो विष्णुलोकं
स गच्छति श्रीगंगायै एषोर्घः ॥ गंगाद्वारे प्रयागे च
गंगासागरसंगमे ॥ सर्वत्र दुर्लभा गंगा त्रिषु स्था ॥७॥

नेविशेषतः।३। गंगागोमतीस्नानंगोदानं

गोपीचंदनं।दर्शनंगोवीनाथस्यगकाराःपंचदु

र्लभा ।४। किरणाधूतपापाश्चपुण्यतो

यासरस्वती।गंगायमुनाश्चैवपंचनघःपुना

तुमां ।५। असीवरुणायोर्मध्येपंचकों

शीमहत्कृतं।अमराःमरणंइच्छंतिकाकथाइत

स्ना·वि·

षष्टी कोटि सहस्राणि षष्टि कोटि शतानि च। समाव
संतु राजेंद्र मध्याह्न मणिकर्णिकायेशषु अर्धैः।
गंगाद्वारे कुशावर्ते बिल्वके नीलपर्वते॥ स्नात्वा कनखले तीर्थे पुनर्जन्मो न विद्यते॥१॥

तत्वाया मीति वरुणा या च्छिमगत्स्यः स्वनमान उति
मृत्तवननं पावकान उतितचेन मृत्तिकां पाव यित्वा ॥३॥

श्वक्रांते रथक्रांते विष्णुक्रांते वसुंधरे ।। मृत्तिके हर मे
पापं यद्दैवं य[illegible]म[illegible]पा पूर्वसंचितं ।। उद्धृतासि वरा
हेण कृष्णेन शतबाहुना मृत्तिके हर मे पापं यद्दैवं य
च्च मानुषमिति द्वाभ्यां क्षितो नाभिं करौ जंघे पादावेक
द्वित्रिचतुर्भिः पंचभिर्मृद्भिर्यथाक्रमं नाभेरूर्ध्वं दक्षि
णेन करेण अधो वामेन करेण प्रक्षाल्य नाभिं जले

5

स्थित्वा निमज्जेत् ॥ आपो नद्रेन उतिपादेन त्रिराचम्य शि
र स्तूनीयस्य मही द्यौरिति मृदं गृहीत्वा ऽ। कुसेन रज
सेति तां सूर्यं प्रदर्श्य स्योना पृथिवीति मूर्द्धादि सर्वां
र नाभि कर हृदय गुह्य जंघा पादान्मूर्द्धवन्मृदानु
लिप्या ऽप्समग्नं चरंतीनामोषधीनां रसं वने । यन्मे रो
गं च शोकं च तन्मे दहतु सोमपः । अप्समग्नं चरंतीना ॥४॥

मोषधीनांरसंवने।तामामृषन्नपत्नीनांपवित्रंकायश्पो
धनमितिद्वाभ्यांमानस्तोकइतिचगंधद्वारामितिवा
गोमयेनमृद्ध—नुलिप्यकांडात्कांडात्प्ररोहंतीपरुषः
पुरुषस्परि।एवानोदूर्वेप्रतनुसहस्रेणशतेनच।या
शतेनप्रतनोषिसहस्रेविरोहसि।तस्यास्तेदेवीष्ट
केविधेमहविषावयमितिद्वाभ्यांमापनेतउतिच

दूर्वांकुरैःपापमपकिल्बिषमपकृत्यामपोरपः।अपामा
र्गेचममस्मदपदुष्कृत्यमुद्वेस्यपामार्गैःशिरस्सिमार्जे
येत्।अथदर्भैर्निर्जियेदापोहिष्ठेतित्र्यचेनसमुद्रज्ये
ष्ठाउतिसूक्तेनेदमापउतित्र्यचेनमासप्तसप्तित्रि
नुच्चार्यत्रिविधंकायिकंचतुर्विधंवाचिकंत्रिविधं
मानसंत्रिविधंयोगसंज्ञतमितित्र्यधिकदशाविध ॥५॥

पात्र कनिष्ठस्निह्लीयकामाना चोच्चार्य स्नानमहं करि
ष्ये इति प्रयोगकलापं संपाद्योदृक्तमेवकरणेतिवरुणं
संप्रार्थ्य पूर्ववन्निमज्यामलकैर्मृद्भिरनुलेपयेत्। धा
त्रीफलजलैर्येषां स्नाने केशाश्च संगताः। तेन ते कैश
वं यांति नाशयित्वा कलेर्मलामिति। तंच सत्यमिति सू
क्तेनाघमर्षणं विधाय तद्भिलोगिति संजप्य यत्किंचे

स्नां वि.

6

दमितिच स्मा इतिमिराचम्य स्नानांगपितृभ्योऽञ्जलिं दद्या
त् ।१४। अथस्नानांगपितृतर्पणं । ध्रुवस्तृप्यन्तु धरश्चा
पः सोमोऽनलोऽनिलः प्रत्यूषः प्रभासस्तृप्यन्तु ऋङ्ः स
वित्रानुषज्जति ॐ बुकाय स्वाहाऽन्यादयो देवताः
दर्शिमादीनि ऋतानि तृप्यन्तिति सर्वेनाथाप सर्वे
नघात चोदयात् ऋषयः सुपर्णादयश्चाचार्याः स्त्रियं ॥८॥

त्रितिपितृणांमातामहानांपितृवंशोमातृवंशः कंदो
नसनकादिमनुष्याणांमध्येनाब्रह्मस्तंबपर्यंतंज
गत्तृप्यत्विसर्जहीरइधाजीवपितृकस्यापेतदुत्तीर्य
बहिर्निगत्यधौतेवाससीपरिधायकेशावसंकर्षणा
दिभिश्चतुर्विंशतिमंत्रैःशुक्लकृष्णपक्षाक्रमेणललाटा
दिषुद्वादशस्थलेषुतिलकानिधायमाध्याह्निकींसंध्यां

स्ना॰ वि॰

नि संचतर्पणं कुर्यात्। अथो स्नानविशेषउदमापउस्यंत

पूर्वविसावकानउतितृचेनांवयोयंतीतिनवभिरंबित

मेनदीतमउतितिसृभिरियमददितिसूक्तेनापोयं

वउतिसूक्तेनप्रक्षोदसादाभ्यांसूक्ताभ्यामेतोन्विंद्र

मितितृचेननतरसउतिसूक्तेनसरस्वतीदेवयंतउति

तृचेनप्रदेवत्रेतिसूक्तेनेमंमेगंगउतिद्वाभ्यांक्षार्यनाभि ॥१७॥

हेति तासां मार्जयेत्ततो योगादिमाध्याह्निकपर्यन्तं समा
नं सप्तऋषीणां स्थापनप्रतिष्ठापूजनादि कुर्यात् ॥
अथ सूर्यसूक्तानि जपेदुदुत्यं चित्रं देवानां नमो मित्र
स्य सूर्यो नो दिव इति च श्लोकं सदुश्चेति सूक्तेन प्रत्यर्चं पू
र्वादि प्रादक्षिण्येन प्रतिदिशं मन्त्रोत्थानि रस्य प्राची
नावीतिभूत्वा पितृदिशामीक्षमाणास्तिलान्गृहीत्वा

वामंजान्वाच्य ऽयुग्मैर्द्विगुणैर्दर्भैः ऋषीन्मधुच्छंदः प्रभृती
न्संवननांस्तांस्तर्पयेत् । ततो यज्ञोपवीती प्राङ्मुखो यवा
न्गृहीत्वा दक्षिणजान्वाच्य युग्मैर्ऋजुदर्भैः ब्रह्मदासिगा
यज्ञादीनि पंक्त्युत्तरान्यग्न्यादिदेवांश्च संज्ञानपर्यंता
न्धापमस्थेन पितृमातामहादीन्पुरुषांस्तर्पयेत् ।
१०। अथ ब्रह्मयज्ञः । पूर्वोदङ्मुखे दर्भास्तीर्णे प्राङ्मुख

उपविश्य पवित्रपाणिराचम्योत्तानाय म्यांतगतिपवि
त्राभ्यां कराभ्यामुत्तानोधस्यात्सव्यो दक्षिणः करउ
पर्यैवं संपुटीकृत्योपस्थकृतपादो निगदितनिरीक्ष
कोजपेच्छन्नो मित्रः स्वस्तिन ॐ प्रः मुत्तानो मधुमन्त्रमा
उत्तिष्ठ प्रणवपूर्विकास्तिस्रो व्याहृतीर्गायत्रीं चोत्सा
वेदादिमारभ्य प्रत्यहमध्यायमनुवाकं सूक्तं वाब्रा

स्ना·वि·

हलाध्यायं खंडं वाजपेयस्य एवच्छां तिरितित्रिरेकं द्वौ त्रीं
श्चतुरो वेदानेवं पठेदं ते शुंनडत्या रत्न्यगाय श्रेतं जपेद
वीसित्वय ज्ञात्मानराकुतेः पश्चा द्वा वैश्व देवा ब्रह्मयज्ञ
इति ॥ अथ विनायकादि स्यां बिकापूर्वकं ओं उ ओं पचा
रैर्विष्णुमहेश्वरं च संपूज्या ततो वैश्वदेवः मागनेर्दिशो क्तो
निरग्नेः शाकस्य वक्ष्यामो जुमिं संस्कृत्याग्निं प्रणयामीत्य ॥८॥

१

सं
ग्निं संस्थाप्य तूष्णीं वा त्रिः परिसमुह्य पर्युक्ष्य समिधं कृत्वा
वैश्वानरस्य सुमतावित्यग्निं स्तूय संपूज्य च महाव्या
हृतिभिर्हुत्वाऽऽत्मकृतस्यै पंच प्रजापतये च स्विष्टकृतं कृत्वा
त्रिः पर्युक्ष्य प्रोक्षापादक्षिणतएं धात्रे विधात्रे विश्वेभ्यो देवे
भ्यः सर्वेभ्यो भूतेभ्यो भूतानां पतये गृहोक्तदेवताभ्य
उदकुंभसंस्थ नमः सर्वेव ब्रह्मादंते दक्षिणतः पितृभ्यस्व

स्वा॰वि॰

धाय क्षेमं तत्र उतिवसीं निहरि दिति शाकल्यः। १। अथ दृष्टे

दिविविधानं ततो वाग्न्युमिसं स्कृत्य साम्यग्निरूपमानमग्ममस्य

दन्वरानि प्रथमो जातवेदाः अनुसूर्यस्य पुरुत्राच रश्मीन

नु द्यावापृथिवी आततं स त्वग्निमाह स एषोऽध्वीति सं

स्थाप्यतां समवितु देवि एषः स्यचित्रामाह वरेण्यं सुमतिं

विश्वजन्यां। ...सहस्रधारां ॥१०॥

पयस्नामद्दीगं। तस्मविनुर्वरेण्यंविश्वानिदेवेतिति।
मभिकृदीप्यतस्मिन्नग्नावग्निंस्थापयित्वायदस्नीया
न्न देवजुहुयादितिश्रुतेः परिसमुह्य त्रिभिः पर्युक्ष्य
समिन्नवाब्रह्मणे स्वाहाप्रजापतयेस्वाहाग्न्यः कश्य
पायानुमतयेस्विष्टकृतेचस्वाहाग्नादः सर्वत्रत्रिं प
र्युक्षयेत्॥१॥ कृतशौचाहरीतकांसतीयायनमो

स्ना. वि.

भ्यः पृथिव्यै चेति मणिके द्वारि धात्रे विधात्रे वायवे च प्रा
च्यादि दिक्षु प्राच्यै दिशे न दक्षिणायै दिशे प्रतीच्यै दिशे
उदीच्यै दिशे वायु बलेकु परि ब्रह्मणे मध्यतोन्तरिक्षा
य सूर्याय प्राक् स्वं विश्वेभ्यो देवेभ्यस्तदुत्तरतः सर्वे
भ्यो देवेभ्यस्तयोरुत्तरतः पश्चादुषसे भूतानां पत
ये प्राक् स्याद् दक्षिणतः पितृभ्यो निनयेद्वायसेभ्यश्च ॥११॥

तन्न इति पात्रं निर्लिज्य पत्न्याग्नेः प्रवासे पाके सत्येष वि-
धिर्न पचेदात्मन इति निषेधात् केचिदुक्ताग्नेरपत्नीक-
स्यैष विधिरित्याहुर्बाह्य बलिं हरे[त्] श्वभ्यः श्वपचेभ्यो ।
वयेभ्यः कृमिभ्य इति नमः सर्वत्र ब्रूया दंतेः पतितस-
श्राद्धं प्रसहं निर्वपेत् ।११। अथ भोजनविधिः भोजन-
भात्रायांगलानि संप्राङ्मुखः श्रीकामः प्रत्यङ्मुखः सत्ये

स्ना·वि·

कामदुघस्तु स्वोयप्रोभिलाषी दक्षिणामुखो जीवन्मा
लकवर्ज्जी हस्तपादस्ये षाद्रे पीठाधिष्ठितः सन्मुंजीत
चतुःकोणं त्रिकोणं मंडलान्मुक्षणानि यथावर्णं कुर्या
ऽन्नस्तुति पितृन्वित्स्यादिकां संजप्य मसं तत्रैनेमन्नं सं
प्रोक्ष्य प्रातर्क्र तंत्वेति सायं रूपतेये भुवनपतेयेभूतानां
पतयउति नमोंते त्रिनिमंत्र्य बलीन्बलीन्निर्हरेन्मस्यन्नः ॥१२॥

पूर्वं यावदमृतोपस्तरणमसि स्वाहेत्याचम्य षड्ब्राह्म

णाकुतिमुखेजुहुयादन्नममृतरूपं ध्यायन्मौनी हस्त

चापल्यादिरहितः ॥१४॥ प्राणायापानाय व्यानायो

दानाय समानाय परमात्मने स्वाहां तैरेभिर्मंत्रैः सप्रण

वैर्नामेस्तैरनुपस्पृष्टं स्तर्जनीमध्यमांगुष्ठैः प्रथमां म

ध्यमानामिकांगुष्ठैर्द्वितीयां कनिष्ठानामिकांगुष्ठैस्त

स्ना॰वि॰

तीर्थांशैः तर्जनीमध्यमांगुष्ठैः प्रथमांगमध्यमानामावर्जं चतुर्थी सर्वा
भिरंगुलीभिः सांगुष्ठाभिः पंचमी तथैव षष्ठी ज्ञकुया मौ
नं स्यस्का यथा मुखं तु स्का सर्वस्मादन्न शेषादन्नमा
दायामृतापिधानमसि स्वाहेत्याचमनेनान्नमनग्नि
विधायोदकसंयुक्तमिदमन्नमुच्छिष्टभागधेयेभ्य उ
ति मंत्रेण नि[illegible] दिनिवासि ॥१३॥

अकारादिहकारांताऋचः सर्वास्तताः पठेत्। विप्रास्वानु
क्रमेणैव स्नानकालेतु सर्वदा। आज्ञा अग्नेद हावसे
१ अग्नीवासं परिमानृ. २ अयंयज्ञो देवया अयं ३
अग्नेनवमुषमिधा ४ अग्नेरक्षाणो अंहसः ५ अ
तियामनिदस्तिरः ६ अग्निं दूतं पुरोदधे ७ अग्ने
बाधस्वविर्म्मणावावरीयति यातुधानो ८॥ ॥

स्नानवि॰

१६०

14